

ՕՐԻՈՐԴ ԱԼԻՍ ՍԹՕՆ ՊԼԱՔՈՒԷԼ

— 300 —

Օր. Ալիս Պլաքուէլ, Ամերիկայի կանանց քուէարկութեան պաշտպան ընկերութեան Ատենադպիրը, եւ անոր բերան The Woman's Journal լրագրին տնօրինուհին, առաջին օտարականն է, որուն հայանուէր գործունէութեան յորեկանը կը տօնուի: Եղական դէմք մ'է օր. Պլաքուէլ, քաղաքական կամ կրօնական դաւանանքի մը չէ յենած զմեզ սիրելու համար: Մեր դժբաղդութիւններէն աւելի մեր ցեղային յատկութիւնները, մեր բարոյական նկարագիրն ու կորովը, մեր ազգային առաքիւնութիւնները բարեկամ ըրած են զինքը:

Տասը տարիէ ի վեր Ամերիկայի մէջ մեծագոյն եւ համոզուած պաշտպանն է Հայերու այն ամէն խնդիրներու մէջ որ զմեզ կը շահագրգռեն: «Որքան նախանձալոյզ է ընդհանուր կանանց հաւասարութեան դասին եւ կռուին մէջ, նոյնքան նախանձալոյզ եւ կռուող է նաեւ հայ ազգի պատուին համար: Վայ թէ մէկը յանդգնի Ամերիկայի մէջ հարուածել Հայերը հրապարակաւ կամ մամուլով, շատ չանցնիր եւ կը տեսնէք օր. Պլաքուէլի ազգու եւ փաստացի պատասխանը, Հայէ մ'աւելի զգայուն ջատագովականով մը, մեղմացնելով գէշ կողմերը Հայուն, եւ բարձրացնելով լաւը: Հայի նկարագրին եւ անցեալ ու ներկայ հանճարին եւ կարողութեան իսկական գոյնով ներկայացուիլն Ամերիկայի մէջ՝ գլխաւորապէս օր. Պլաքուէլի կը պարտինք:»

Օրիորդը հինգ տարի շարունակ օգնած է Ամերիկացի բարեկամներու հետ որքախնամ գործին, եւ իր ուշադրութիւնը մասնաւորապէս ընծայելով հայ ազգի ուսումնական ընդհանուր յառաջդիմութեան՝ օգնած է բազմաթիւ հայ ուսանողներու, որոնցմէ շատեր այսօր կարեւոր դիրքեր կը գրաւեն:

Օր. Պլաքուէլ հայերէն չի գիտեր, բայց իր հայասիրութիւնը, եւ հայ միաքն Ամերիկացիներու ծանօթացնելու իր փափաքը ներշնչած են իրեն անգլիերէն հայ բանաստեղծութեանց հատոր մը հրատարակելու Armenian poems անուանով, որը խմբագրութեանս զրկելու պատիւն ըրած է օրիորդը: Այս բանաստեղծութիւնները բառ առ բառ անգլիերէն արձակի թարգմանել տուած է բարեկամներու, շատերն իր իսկ ներկայութեան, եւ ինքն անգլիերէն համաչափութեան վերածած է ջանալով միշտ չհեռանալ բնագրէն(1):

(1) Հայաստէր ազնիւ օրիորդին այս գնահատելի հատորը սպռնած է 1896ին Պոսթօնի մէջ, 142 երեսներէ կը բաղկանայ, եւ կը բովանդակէ

Վեհ. Հայրապետը դնահատելով Օրիորդին հայանուէր գործունէութիւնը, օրհնութեան կոնդակով մը սաթէ համրիչ մը նուէր տուած է : « Նորին Վեհափառութեան Հայրիկի ընծայած սաթէ մեծ համրիչը, կըսէ Մաշթոց վարդապետ, միշտ լզէն կախած կը տեսնենք ամէն անգամ երբ հայկական հանդիսի մը կամ ժողովի մը կուգայ, գոգցես նման դեսպանի մը որ օտար տէրութեան մը պաշտօնատուներ այցելած ասին այդ տէրութեան պատուանշանը կը կրէ : »

Օրիորդը լիբրաւորանքներու եւ թշնամանքներու ալ ենթակայ եղած է, բայց վայրկեան մը չէ դադրած Հայը սիրելէ : « Նէ վիբրաւորանքը մոռնալով, ինձ կը դէրէր, կըսէ Մաշթոց վարդապետ « Հայրենիք »-ի մէջ, Հայրիկէն սկսեալ մինչեւ յետին հայ գործիչին վրայ շատ կը ցաւիմ ես. չա՛տ ծանր աշխատութիւն ունին անոնք. կը նմանին այն տիկնոջ որ իր մասնիին թանկագին ագամանդը ճահիճի մը մէջ կորսնցուցած է, եւ առանց կարեւորութիւն տալու այդ ճահիճի աղտոտութեան եւ հոտին, կը սոթաուի եւ երկար ատեն կը փնտռէ իր աղամանդը, եւ վերջապէս կը դանտայ եւ . . . ամէն ինչ կը մոռնայ : Արդ հայ ազգի նկարագրին մէջ դարաւոր անուրի հալածանքներու եւ ճնշումներու շնորհիւ շատ ճահիճներ դոյացած են, բայց անոնց մէջ կան հայ իսկական նկարագրի քաղմաթիւ պոպանդները. հայ գործիչներու քաջութիւնէն կախում ունի սոթաուի, փնտռել, գտնել եւ մաքրել ատոնք : »

Այս պատուական օրիորդին, ազնիւ, անաչառ եւ տոկուն հայասէրին տասնամեայ հայանուէր գործունէութիւնը տօնած է մայիս 30-ին Ամերիկայի բովանդակ Հայ զաղթականութիւնը, առանց կուսակցական խտրութեան եւ կարծիքներու տարբերութեան, իբրեւ թարգման երախտագէտ հայ ժողովրդին, իրեն նուիրելով իր իսկ իւզաներկ կենդանագիրը, գործ պ. էքսէրճեանի. Սարաճեան սրբազան, որ իր հօտին ամէն առտակ բարենպաստակ ձեռնարկութեանց գլուխը կը գտնուի իբրեւ ճշմարիտ հովիւ, կարդացեր եւ ներկայացուցեր է օրիորդին գրարար ուղերձ մը, որուն անգլիերէն թարգմանութիւնն ալ կարդացուեր է :

Խոսեր են նաեւ քաղմաթիւ Ամերիկացիներ եւ Հայեր :

Իր պատասխանի ճառին մէջ օրիորդ Պալքուէլ, ըսեր է. « . . . Միշտ տնայդէս թուած է ինծի, թէ իմ Հայ բարեկամներս երախտագէտ եղած են ինծի. ոչ թէ համեմատաբար անոր ինչ որ ըրած եմ ես իրաւ

Պ. Դուրեանի, Մ. Նալբանդեանցի, Խորէն Նարպէյի, Մ. Պէշկեթաշլեանի, Ռ. Պատկանեանի եւ հ. Ղ. Ալիշանի ոտանաւորները, որոնց կը յաջորդէ Յաւուրում մը, ուր կը փայլին Նարեկացին, Շնորհալին, Սայեաթ Նովան, Զիւանին, Բաֆֆին, Քուչարեանը, Թէրզեանը, Դոդոսեանը եւ Տամասեանը : Դրքիս սկիզբը դրուած է Ռ. Պատկանեանի պատկերը, իսկ վերջը՝ Նզիշէէն՝ « Տիկնայք փափկասունք » հատուածն ամբողջապէս :

պէս, այլ համեմատաբար անոր ինչ որ պիտի բաղձայի կարենալ ընել : . . . Այս նուէրը զիս շատ կուրախացնէ, բայց նուէր մը որ զիս շատ աւելի ուրախ պիտի ընէ, այն է որ ամէն Հայ ըլլայ ազնուագոյն Հայ մը, լաւագոյն քաղաքացի մը եւ պատիւ բերէ իր հայրենիքին : »

Տիկին Ֆէսսընտըն իր ճառին մէջ հետեւեալ յայտնութիւնը կրնէ . « Նիւ Եորքէն եկայ տեսնելու եւ ուրախանալու Հայոց երախտագիտութեան վրայ : Ես միշտ կըսէի այն ատեն թէ Հայերը զաղթականներ չեն այլ փախստականներ, Գաղթային Իշխանութիւնը չէր համոզուեր . վերջապէս ինձ ըսաւ . ‘ Այդ Հայերը (200էն աւելի) ներս առնելու համար առ նուազն 40000 տոլարի երաշխաւորութիւն մը կուզենք, որպէս զի բեռ չըլլան մեզ ’, շուարեցայ . կեանքիս մէջ այդչափ դրամ իրարու քով չէի տեսած . եկայ ցաւ օրիորդ Պաքուէլի յայտնեցի . նա պարզապէս ըսաւ . ‘ Ես կստորագրեմ այդ երաշխաւորագիրը ’ »

Տիկին Ֆէսսընտընի այս յայտնութիւնը կը ցուցնէ թէ որքա՛ն խոր է եւ անկեղծ օրիորդ Պաքուէլի համակրանքն ու սէրը Հայերու համար, եւ որքա՛ն բացարձակ՝ իր վստահութիւնը, մեր աշխատասիրութեան եւ պարկեշտութեան վրայ :

Եւ տիկին Իզապէլ Պարրոզ այսպէս պատմեր է իր եւ օրիորդ Պաքուէլի հայասիրութեան ծագումն ու պատճառը . « Հիւսիսային Գերմանիա աղջկանս հետ տուն մը կը գտնուէի. ընդհանրապէս երկուքս ալ գէշ գաղափար ունէինք Գերմանացոց բարեկրթութեան վրայ . ճաշին վրայ չորս երիտասարդներ սեղանակից էին մեզի . ճաշէն վերջ աղջիկս հրացմամբ ըսաւ . ‘ Ահա չորս բարեկրթ Գերմանացիներ . . . ’, Բայց վերջն իմացանք որ այդ չորսն ալ հայ ուսանողներ էին Ատոնցմէ մէկը հետս Ամերիկա բերի . մեր տունը մնաց չարուհակ . մէկ բառ անգլիերէն չէր գիտեր, եւ սակայն երեք ամիսէն սկսաւ գիրք թարգմանել . օրիորդ Պաքուէլի ներկայացուցի զինքը . եւ այնուհետեւ անբաժան ընկերներ եղան . Հայոց կեանքին ամենամանր պարագաներն ալ կը պատմէր օրիորդին . եւ օրիորդը իր հրատարակած հայ բանաստեղծութեանց հաւաքածուն մեծ մասամբ անոր միջոցով թարգմանեց . նա էր վաղամեռ Յովհաննէս Խաչուհեան, իջմիածնի ընթացաւարտ : Անոր ըրած տպաւորութեամբ միշտ սիրեցիք Հայերը, իբրեւ բարձր եւ բեղուն նկարագրի տէր անձեր . եւ օրիորդ Պաքուէլ ամենէն աւելի շատ նուիրեց ինքզինքը ձեզի . Այնքան ուրախ եղայ ձեր երախտագիտական ցոյցէն որ Նիւ Եորքէն մինչեւ հոս եկայ ներկայ գտնուելու : »

Որքա՛ն օրիորդ Պաքուէլներ պիտի ունենայինք եթէ շատ ըլլար մեր մէջ Խաչուհեաններու թիւը :

Բայց եթէ ամէնքս ալ չենք կրնար օրիորդ Պաքուէլներ շահիլ, գոնէ կրնանք ամէնքս ալ առանց խտրութեան յայտնել մեր զարմանքն ու երախտագիտութիւնը՝ անոնց անձնուէր աշխատութեան համար :

Եւ ամէնքս ալ պարտք մը կատարած կըլլանք, պարտքերուն է՛ն նուիրականք :

Ամերիկայի Հայերն արտասանմանի բոլոր հայ գաղթականութեանց յառաջապահներն են . կարժէ եւ պէտք է հետեւինք անոնց :

Սիրե՛նք բարեկամներնիս, մանաւանդ այն ատեն երբ ողողուած ենք թշնամիներով :

Յ. ԱԶԳԱՊԵՏԵԱՆ

ՊԱՐԻՍԻ ՌԻՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ուրախութեամբ եւ զոհութեամբ կարձանադրենք անունները մեր այն բարիզեան ուսանողներուն, որոնք իրենց ստացած « Առաջին մրցանակ » ներով պատիւ կը բերեն իրենց անձին, եւ իրենցմով՝ իրենց ծնողաց՝ նա մանաւանդ՝ իրենց չուառ ազգին, ինչ որ քիչ միւրթարական չէ տեսնել — ազգին ներկայ ստղնապալից վիճակին մէջ — զարգացած եւ լուրջ երիտասարդներու խումբ մը :

Այս ուսանողներու գլուխը կը գտնուի պ. Մաքսուտեան, Իզմիրցի, Մաքսուտեան-Ապարթալեան համբաւաւոր գերդաստանի մէկ անդամը, որ Քօնստէնթուպոլի այս տարւան քննութեանց մէջ, ի ներկայութեան ականաւոր թատերագուհիներու, Առաջին մրցանակի արժանացաւ ողբերգութեան եւ զաւեշտի դերերուն մէջ : Պ. Մաքսուտեան, Սիւլէնի այս նշանաւոր աշակերտը, կատարեալ թրիբուլէ մը եղած է « Արքայի զօրունու » խաղին մէջ եւ կատարելութեան զենիթը հասուցած Վիքթոր Հիւգօյի այդ դիւցազնի յատկացուցած դերը : Ինչպէս կակնարկէ Figaro, անշուշտ Հայը, ցաւերու եւ տառապանքներու դարերէ ի վեր տոկացող այս վատարազդ ազգը պիտի արտադրէր կատարեալ ողբերգակ մը . . . ողբերգելու համար օր մը թերեւ իր ազգի ողբալի վիճակը եւ նահատակներու կեանքը :

Պ. Մաքսուտեան առաջին օտարն է որ Ֆրանսական ազգային թատերական բեմին վրայ պիտի երեւայ, իր տուած քննութենէն անմիջապէս յետոյ ընդունուած ըլլալով Օդէօն թատրոնի ընկերակցութեան մէջ, ինչ որ գրեթէ անկարելի բան մըն է :

Նոյնպէս, նմանը խիստ հազուադիւսօրէն տեսնուած յաջողակութեամբ մըն է որ արժանացած է Առաջին մրցանակի պ. Սթամպուլուօղլուեան, Կամուրջներու եւ Խճուղիներու Ազգային Վարժարանէն : Ինչ-